

Suvremena primjena tradicijske nošnje u Monoštoru i Bregu

Ja što volim. Ne da se pokažem, nego što uživam u tom.

Lucija Halužan*

Sažetak

Autorica u radu prikazuje načine i razloge zbog kojih se danas oblači tradicijska nošnja u dva šokačka lokaliteta u Bačkoj. Propituje otkada je određena nošnja u vlasništvu određene obitelji, kada se i kako nosi, te iz kojeg razloga. Također se nastoje prikazati razlozi zbog kojih se primjena nošnje sačuvala do danas, promišljajna kazivača o budućoj primjeni te iste nošnje, utvrditi u čemu je razlika u odnosu prema nošnji u dva navedena šokačka lokaliteta te ukazati na važnost nošnji kao markera etnokulturnog identiteta Šokaca u Bačkoj.

Ključne riječi: nošnja, Šokci, Monoštor, Breg.

Uvod

Narodnom nošnjom smatra se tradicijska odjeća karakteristična za određeni lokalitet i određeno, u pravilu poodmaklo razdoblje. Iako sam termin nije jasno definiran te se može protumačiti na različite načine, postoji određena percepcija što nošnja jest. Na lokalitetima Monoštora i Brega u Vojvodini održana je praksa oblačenja nošnji u posebnim prilikama kao marker identiteta hrvatskog stanovništva poznatog pod subetnonimom Šokci.

Studentske obaveze na kolegiju *Prakse terenskih istraživanja* povod su mojim terenskim istraživanjima. Konkretno, zaintrigirala me tema primjene narodne nošnje zbog informacija da se u navedenim lokalitetima nošnja još uvijek oblači za odlazak u crkvu. A. Sekulić je pred više od dvadeset godina naveo kako se nošnja i danas pokazuje i nosi za svečane prilike (1991, 289), a takvo sam stanje zatekla i sama na

---

* studentica 2. godine diplomskog studija etnologije i kulturne antropologije i komparativne književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

terenu. Naravno, prema kazivanjima, danas se nošnja primjenjuje manje nego prije zbog slabije zainteresiranosti mlađe populacije, ali su nošnja i njena primjena i dalje karakteristične za Šokce ovoga područja.

Istraživanje sam započela proučavanjem tradicijske šokačke nošnje i njenih obilježja iz rada Josipa Forjana *Tradicijsko odijevanje Hrvata Šokaca u Bačkoj* (2007.). Tekst mi je poslužio upoznavanju s nošnjom i njenim dijelovima. Specifične nazive koje Forjan navodi potvrdili su mi kazivači na terenu, stoga je tekst izrazito pregledan prikaz šokačke nošnje općenito, uredno podijeljenih po lokalitetima. Konkretno, nošnje Monoštora i Berega autor je povezo u isto poglavlje navodeći kako tradicijska odjeća ovih lokaliteta ima velike sličnosti, ali i zamjetne razlike (usp. *ibid.*: 489-494).

U knjizi *Šokačke narodne nošnje u Bačkoj* (2011.) Zvonko Tadijan daje kratak povijesni osvrt na šokačko stanovništvo u Bačkoj, opisujući po lokalitetima specifičnosti isključivo djevojačkih i momačkih narodnih nošnji, a zanemaruje sve ostale vrste nošnji. Knjiga je informativnog karaktera koja ima cilj upoznati čitatelja s osnovama narodnog ruha ove dobne skupine u Bačkoj.

No, glavnina rada temelji se na kazivanjima mojih kazivača koji su mi iz prve ruke rekli i pokazali kada se i zašto nosi nošnja. Napominjem kako svrha ovoga rada nije prikazati šokačku narodnu nošnju (o kojoj se podaci mogu naći u spomenutom Forjanovom radu), već sagledati suvremenu primjenu tih nošnji; kako i zašto se nošnja oblači i danas.

Različitosti nošnji dvaju lokaliteta

Nošnje Monoštora i Berega jednakog su kroja. Zbog svoje sličnosti čine zasebnu tipološku cjelinu šokačkih nošnji, a noviji se slojevi njihove nošnje izrazito razlikuju od ostatka šokačkih nošnji (*ibid.*: 489). Nošnje ovih dvaju lokaliteta naizgled su identične, no sami stanovnici ovih naselja jasno upućuju na (njima) značajne razlike u odijevanju. Samim time što su kazivači jasno isticali te razlike, i autorica ovoga rada postavila se na distinktivan način prema istraživanju jasno odjeljujući monoštorsku i berešku nošnju. J. Čapo Žmegač u radu koji se bavi utvrđivanjem objektivnih i subjektivnih čimbenika identifikacije sa zajednicom naglasila je kako je nošnja jedan od najčešćih i najizraženijih (bar unutar određene zajednice) razlikovnih osobina nekih lokaliteta (1997, 75).

Neke od razlika nošnji koje su mi kazivači naglašavali su: monoštorska nošnja ukrašena je necovanom čipkom, a bereška štrikanom. U Monošturu se na prsa stavlja cvijet od istobojnih vrpce (oni ih nazivaju *plantikama*) savinutih i posloženih u krug dok se u Beregu stavlja raznobojne *plantike*. Na posloženo zrnje na djevojačkom ruhu u Monošturu se na ramena stavlja tri *plantike* ili *potkose*, a u Beregu stavlja se samo jedna. *Šljokice* i *šljokani*, detalji na monoštorskoj nošnji, šivaju se crvenkastim koncem, a na bereškoj žučkastim ili više narančastim koncem. U Monošturu se više nose tzv. *glatke* čarape (tanje čarape glatke površine), a u Beregu *štrikane* (pletene). Nošnje se razlikuju u oglašlju djevojačkog ruha, u boji tkanine (tkanina je ista, ali

monoštorska se nošnja *plavi* tj. prilikom pranja tkanine dodaje se malo boje kako bi tkanina imala plavkasti odsjaj; to se najviše vidi na čipki kojom je nošnja ukrašena), oplećak monoštorske nošnje češće je ukrašen svilovezom ili zlatovezom te se kod njih prilikom *opravljanja* koristi tzv. *naguzalo* (sloj odjeće koji se veže oko struka te ima zadebljanu površinu kako bi nošnja ljepše stajala i kako bi ona koja ju nosi izgledala obilje u bokovima i stražnjici) dok se u Bregu ono ne koristi.

Sve navedene razlike odnose se na detalje koje neupućeni pojedinac (kakva sam i sama bila) može lako previdjeti ukoliko mu se na te distinkcije izrazito ne skrene pozornost. No, kazivači su nošnju svog lokaliteta uvijek nastojali učiniti posebnom i razlikovati je od drugih. Na početku istraživanja, nošnje ovih lokaliteta nisam mogla razlikovati, no nakon provedenog istraživanja, nesvjesno sam nošnje dijelila u zasebne kategorije po lokalitetima. Na temelju tih distinkcija naravno, javljaju se i stereotipi o stanovnicima jednog, odnosno drugog sela. Kazivači su spomenuli kako su Monoštorci perfekcionista, a Berežani raspušteniji, što se, po pričanjima kazivača, vidi u načinu na koji se stanovnici tih sela *spremaju* u nošnje (tu sam informaciju dobila od Monoštoraca, no nisam je potvrdila u Bregu).

Vlasništvo nošnje

U ovom poglavlju želim prikazati kako su moje kazivačice postale vlasnice dijelova nošnje koje posjeduju te o načinu prenošenja nošnji s jednog vlasnika na drugoga. Zanimljivo je (i definitivno podložno istraživanju) što se za veliku većinu predmeta može saznati od koga potječu.

Većinom su nošnje dospjele u vlasništvo mojih kazivačica naslijeđem pogotovo stoga što su neke kazivačice starije životne dobi te postoji izravna veza između prijašnje svakodnevne i sadašnje povremene upotrebe nošnje. Većinom su ti primjerci potjecali ... *od bake i bakinih baka...*, a u vlasništvo kazivačica došle su kao poklon ili naslijeđe od određene ženske osobe iz obitelji, najčešće majke ili svekrve (Slika 1.).

U slučajevima kada kazivačice nisu imale naslijeđenu nošnju, povod kupnje nošnje bio je sudjelovanje u kulturno-umjetničkom društvu. KUD ima potrebu koristiti nošnje iz očitog razloga predstavljanja što autentičnije¹ izvedbe. Članovi KUD-a koji nemaju svoju nošnju bili su u lošijem položaju (o razlozima zašto bit će riječi kasnije u tekstu) od onih koji su posjedovali svoju ili barem obiteljsku nošnju. Tako je KUD bio jedan od izravnih povoda nabavke kompletne nošnje. *I onda sam ja išla u Monoštor živjeti i onda mi je svekrva, njezova mama, napravila nošnju. I ja sam plesala onda u tom folkloru* (Marija Šeremešić); *Računala sam imam tri cure i ako su u folkloru zašto ne bi imale sve šta triba* (Marija Kaplar).

Nošnja se kupuje od članova lokalne zajednice što znači da se dijelovi nošnje kupuju većinom od stanovnika istog lokaliteta. Nošnju prodaju žene koje je nemaju

¹ Koristim pojam *autentičnost* jer je to ono čemu teže mnoga takva društva, iako ni u popularnom ni u znanstvenom diskursu taj pojam nije jasno definiran. U Klaićevom *Rječniku stranih riječi* autentičan znači „prav, istinit, izvoran, zajamčen; vjerodostojan; koji potječe doista od onoga kome se pripisuje, nepatvoren“ (usp. 1986, 123).

kome ostaviti i osobe kojima je to način brze zarade u teškoj financijskoj situaciji. Rijetki su (iako i takvih ima) primjeri u kojem se neka marama kupila izvan Monoštora ili Berega. Nekoliko je kazivačica (Katica Šeremešić, Eva Pašić, Tamara Lerić) napomenulo da su znale kupovati materijale poput svile i pliša te od njih napraviti željeni dio nošnje. Česta je pojava kupovine nekog već korištenog predmeta, na primjer, djevojačkih *krila* (tkane suknje) koja imaju očuvanu tkaninu i ostarjele vezove. Predmet u takvom stanju može se kupiti i po nižoj cijeni, ali na njemu treba dodatno raditi (konkretno, na navedenom primjeru, skinuti *šljoke* ili neki drugi ukras i nadomjestiti ga novim).

Nepotrebno je posebno isticati da nošnju kupuju oni koji je cijene. Onaj tko nije u KUD-u i koji nema potrebu, želju ni afinitet prema tradicijskom odijevanju, neće težiti kupnji ili nabavi vlastite nošnje.

Sl. 1. Kazivačica Stana Periškić pokazuje svoju nošnju. Snimila Lucija Halužan 2014. godine.

Primjena

U Monošturu ima još nekoliko (isključivo) starijih žena koje svakodnevno oblače radno šokačko ruho: suknju, pregaču, košulju i maramu. To konkretno nije niti jedna od mojih kazivačica, no njihove priče i stanje koje sam sama vidjela na terenu pokazuje kako se nekolicina žena oblači na takav način. Kazivačice navode kako se starije žene koje nose odjeću za starije osobe (nisam sigurna možemo li je uopće nazvati nošnjom, kolikogod pojam bio fluidan) jednako oblače svaki dan i u posebnim prilikama. Napominjem samo kako se radi isključivo o ženama; nijednog muškarca

nisam zatekla u svakodnevnom šokačkom ruhu niti mi je itko potvrdio da se muškarci danas oblače u nošnju. No, više o tome kasnije.

Neke od mojih kazivačica *po šokački* se spreme za odlazak u crkvu. U Monoštoru se najsvječanijom odjećom smatra narodna nošnja. Ruho koje se oblači za crkvu izabire se ovisno o svečanosti tog dana; tako će se u vrijeme Korizme i posta nositi *tiše* ruho (ono s decentnijim ukrasima), a za Božić i Uskrs najsvječanije ruho. Konkretno, dvije kazivačice, Katica Šeremešić i Eva Pašić navode da se u nošnju spreme svaki put kad idu na misu (Katica Šeremešić je za vrijeme istraživanja bila u koroti tako da u tom određenom razdoblju nije oblačila nošnju), nekoliko njih kažu da se za misu obuku povremeno. I zaista, nije ništa čudno ući u crkvu i vidjeti nekolicinu žena obučene u nošnju zajedno s osobama obučenima u suvremenu odjeću (Slika 2.).

Sl. 2. Misa Cvjetnica u Monoštoru. Snimila Gabriela Paradžik 2014. godine.

U Monoštoru postoje dva velika blagdana koja se slave. Radi se o njihovom svecu zaštitniku, Fatimskoj Gospi koju slave 13. svibnja, te njihov Zavjetni dan² kojeg slave 13. listopada. Ta se dva dana u Monoštoru slave kao najsvječaniji dani, a to je prilika da se obuče i najsvječanije ruho kada se mnoge žene obuku u nošnju, čak i one koje je možda inače ne nose. Ovo je prilika za koju većina mojih kazivačica i same

² Zavjetni dan se u Monoštoru slavi od Drugoga svjetskog rata. Mjestu je u to vrijeme prijetila velika opasnost te se predviđalo da će selo biti u potpunosti razrušeno. Veliki dio stanovništva se sklonio izvan sela kako bi izbjegao opasnost, a oni koji su ostali u crkvi cijeli su dan molili da ih napad zaobiđe. U crkvi se molilo cijelu dan i noć te su prozore pokrivali ponjavama kako se izvana ne bi vidjela svjetlost u crkvi. Kako napad na Monoštor nije izveden i mjesto je bilo spašeno, a stanovnici su se zavjetovali da će svake godine u čast tog događaja imati misu i slaviti svoj zavjetni dan. (Anita Đipanov, Željko Šeremešić)

obuku najsvečaniju nošnju koju posjeduju za odlazak u crkvu: *Najsvečaniju nošnju nosim samo u selu* (Anita Đipanov). *To je svečano, onda se sprimimo u nošnju* (Marija Kovač). Za te se dane veliki trud ulaže u spremanje, nose se najbolji, najstariji, najsvečaniji dijelovi nošnje koji se rijetko kad (ili nikad) nose negdje van Monoštora. I za te se blagdane više u nošnju oblače starije žene, mladih u nošnjama ima vrlo malo (izuzev članica KUD-a).

Kazivačice su mi spomenule određenu razliku u primjeni nošnje danas. Naime, žene u četrdesetim i pedesetim godinama koje se oblače u nošnju oblače svečanije ruho negoli je to bio slučaj prije pedesetak godina. Kao razlog tome kazivačice navode činjenicu da se njihove kćeri i snahe više ne oblače u najljepše inačice nošnje, te stoga to nose starije žene kako bi se nošnja ipak pokazala i iznosila (Eva Pašić).

Starije žene navode da ne nose nošnju redovito jer im je lakše i ugodnije u građanskoj odjeći. Zbog godina, lagodnije se osjećaju u jednostavnim hlačama i majici, a, naravno, tako im se jednostavnije i spremite. No, kada je u selu slavlje ili kada se s KUD-om ide na neko gostovanje, rado se spremne u nošnje i pokažu što od nje imaju. Stana Periškić kaže kako se ljeti spremi u šokačku ljetnu suknju i *mađaricu* (lagana košulja koja se u toplije dane može nositi sama, ali inače se nosi ispod oplećka) jer joj je tako obučenoj ugodnije po velikim vrućinama negoli u odjeći kakvu inače nosi.

Kazivačica Marija Šeremešić, podrijetlom iz Monoštora, sada živi u Somboru, nikada nije u privatnom životu obukla nošnju osim za potrebe KUD-a. Iako ima sve potrebne dijelove, kaže da nema naviku spremite se u nošnju za neke svečanije trenutke. *Mogla bih se obući prema godinama sada. Imam svečanu tako stariju nošnju, ali u biti, ona nema više nikakvu funkciju ovdje*. Vidimo kako je slučaj ove kazivačice karakterističan jer je za razliku od ostalih, odrastala u drugačijoj sredini gdje se nošnja oblačila isključivo u performativne svrhe.

*Slika 3. Krizmanici 2008. godine u Beregu.
Fotografija u vlasništvu Tamare Lerić.*

U Beregu je situacija drugačija negoli u Monoštoru. Berežani nisu sačuvali praksu spremanja u nošnje za odlazak na određene svečanosti ili u crkvu. Po kazivanjima kazivača iz Berega, ta praksa iščezla je prije nekoliko desetljeća; konkretno, žene su napuštale tradicijsku odjeću nakon udaje (kako navodi Marica Lerić). Treba samo napomenuti kako Monoštor ipak broji puno više stanovnika nego Bereg. Jedine prilike u kojima oni nose nošnju je također za potrebe njihova KUD-a, ali i za jednu posebnost: krizmu. Dolaskom sadašnjeg župnika Davora Kovačevića 1998. godine u berešku župu, uvedena je praksa oblačenja nošnje za krizmu. Na župnikovu inicijativu, radi teške ekonomske situacije zbog nedavnog rata, krizmanici su za sakrament počeli oblačiti nošnju kako se nitko ne bi svojom odjećom previše isticao u svečanosti (Sl. 3.). Nošnju je imala gotovo svaka kuća te je to bio elegantan način da se ona iskoristi te da se svi krizmanici obuku podjednako svečano.

Ono što svakako vrijedi spomenuti jest što se i dalje pazi na vjerodostojnost oblačenja nošnje. Pod time mislim da osobe koje se u nošnju oblače iznimno paze da se nošnja obuče pravilno, da se uzorci pravilo upare i da se nošnja prilagodi vremenskim prilikama i tijeku crkvene godine, bez obzira oblače li nošnju članovi KUD-ova ovih dvaju lokaliteta za izvedbu ili je oblače pojedinci (u Monoštoru). To dalje znači da one žene koje se oblače u nošnju neće nositi jednaku nošnju zimi i ljeti, u Korizmi i za Božić; udana žena neće više obući djevojačku nošnju. Osim što kazivačice raspoložu s velikim brojem primjeraka nošnji i što imaju izbor odjenuti se prikladno dobu, postoji i određena doza društvene cenzure. Naime, radi se o sredini koja je i dalje izrazito upoznata sa svojom nošnjom te se bilo kakav propust u nečijem oblačenju odmah zamijeti i komentira.

Muškarci u ovim lokalitetima u pravilu nošnju više ne nose. Oni se svi oblače *građanski* (to je izraz koji kazivači koriste) i u crkvu i na proslave. Jedine iznimke koje valja spomenuti su spremanje za izvedbe KUD-ova koji, naravno, zahtijevaju upotrebu nošnje, krizma u Beregu gdje dječaci, kao i svi ostali krizmanici, nose šokačko ruho te dva pojedinca iz Monoštora koji se u nošnju sprema za Bodroifest³ i to samo zato što se voze fijakerom. Konkretno, Josip Đipanov spomenuo je kako mu je zadovoljstvo obući se u nošnju te je izrazio žaljenje što nema više prilika za to, jer nošnju oblači jedino za potrebe KUD-a (za Zavjetni dan 4 člana KUD-a nose svečane barjake u crkvi; to je jedini slučaj da muškarci oblače nošnju za crkvu, no to je opet u okvirima aktivnosti KUD-a). Osim navedenih situacija muškarci ni u kojem slučaju ne oblače nošnju. Nitko od kazivača nije mogao navesti razlog zašto je tomu tako, iako većina žena koje skupljaju nošnju imaju bar jedan ili više kompleta muške nošnje.

Svi kazivači imaju isti odgovor na pitanje zašto se *spremaj* u nošnju. Ono što ističu je njihova ljubav prema toj nošnji. Ta odjeća, osim njezine estetske vrijednosti, za njih ima dublju vrijednost; ona pripada njihovoj tradiciji i to je čini još ljepšom. Oni to vole i to im je dovoljan razlog za spremanje. Vole samu nošnju, vole se *spremati* u nošnju i vole vidjeti nekog drugog *spremitog* u nošnju. Čak i kazivačica koja je

³ Festival tradicijskih pjesama i plesova, hrane i zanata koji se održava u Monoštoru u kolovozu.

ispričala priču kako se u adolescenciji *prerušila u građansko ruvo* navodi kako i dalje voli tu nošnju ... *kad je to u srcu* (Manda Gromilović).

Ipak, redovito oblačenje nošnji moguće je samo u sredini u kojoj je to društveno prihvatljivo. Ukoliko usporedimo situaciju koju sam susrela u Monoštoru i Beregu, u Monoštoru se nekolicina žena oblači redovito u nošnju jer znaju da neće biti same. Njihovi su suseljani navikli vidjeti ih u nošnji, dok je u Beregu drugačija situacija. Kazivači iz Berega izražavaju jednaku ljubav i poštovanje prema svojoj nošnji, no pošto nemaju praksu oblačiti je, ljubav prema nošnji nije dovoljan razlog za njeno oblačenje. U Beregu je konvencija da se nošnja ne oblači u crkvu, iako kazivači izražavaju žaljenje što je to tako.

Očito je dakle kako se nošnja oblači iz estetskih razloga, ali to nije jedini razlog. Oblačenjem nošnje iskazuje se poštovanje tradicije i ističe njihov šokački identitet. Tadijan navodi kako je narodno ruho najvažnije obilježje u očuvanju šokačkog identiteta u Bačkoj (usp. 2011, 61). S jedne strane, u krugu zaljubljenika u nošnju iznimno se cijeni primjena nošnje i uviđaju se najmanji detalji nošnje. S druge strane, ima onih, većinom mlađih, koji su prema nošnji i njenoj primjeni ravnodušni. Na to gledaju samo kao na određenu pojavu karakterističnu za njihova mjesta.

(Ne)posuđivanje nošnje

Kazivačice s kojima sam razgovarala rijetko su od drugih posuđivale nošnje za sebe jer većinu ili sve dijelove nošnje već imaju u svom vlasništvu. U tim slučajevima se nošnja najčešće posuđuje zbog potreba KUD-a. *Ako se dogovorimo da će jedna biti u bijeloj, zelenoj, žutoj i ako meni sad zapadne neka boja koju ja baš nemam, e onda posuđim* (Anita Đipanov). Dakle, nošnja se u većini slučajeva posuđuje od drugih ako se radi o dogovoru pa igrom slučaja nekoga zapadne da mora obući nešto što nema, ali zna tko ima i od koga se može nabaviti.

Ipak, ukoliko je potrebno svoju nošnju dati nekom drugom na korištenje, moji su kazivači iskazivali skepsu. Pošto nošnju skupljaju i njeguju one osobe koje je znaju cijiniti, smatra se da osoba koja nije nabavila svoju nošnju nema neko iznimno poštovanje prema toj nošnji. Iz toga dalje izlazi kako se o nošnji neće znati pravilno brinuti te je ta pretpostavka glavni razlog zbog kojeg se nošnja neće posuditi nekom tko je nema. Činjenica koja podupire tu pretpostavku jest da je šokačka nošnja sastavljena od mnogih dijelova, izrazito je komplicirana za obući i teška za nositi te zbog toga zahtijeva dodatnu brigu oko svakog i najmanjeg dijela nošnje.

Pošto je nošnja takva kakva je, onda to ne voli niko dat. Jer onda to kad ti daš, oće taj sačuvat, neće sačuvat? A misli se ako nema svoju taj neće pazit ni na ovu. (Tamara Lerić)

Nošnja se eventualno može posuditi nekom u koga se ima izrazito povjerenje, najčešće unutar bliže obitelji ili bliskih prijatelja. Ako već dođe do posuđivanja nošnje, rjeđe će se posuditi djevojačka *krila* ili *okruglan*⁴ jer su to predmeti koji zahtijeva-

⁴ Djevojačko svečano ruho koje se nosi u *korizmu* i u *poste*. Karakteristično je po plavom, crvenom, i zelenom vezu uzduž suknje.

ju dodatnu brigu oko pranja i spremanja, a i danas je do takve suknje teže doći. Stoga će se radije nekom posuditi duga svilena suknja koja se lako može oprati u perilici za rublje i koja se može sašiti od određene svile. *Ali u principu, kod nas oni koji drže do sebe, nema davanja nošnji* (Željko Šeremešić).

Iznimka koju sam srela je kazivačica Marija Kaplar. Ona je većinu svoje nošnje kupila kada se učlanila u KUD i otad aktivno radi ručni rad kako bi unaprijedila nošnju koju ima. Od svih mojih kazivača ona jedina rado posuđuje svoju nošnju drugima iz KUD-a jer i sama zna koliko nabava te nošnje košta.

Sad ću ja vama reći nešto. Bolje da moj dida ne čuje. Ja i sad imam napolju ko zna koliko još mojih stvari što oni ne znaju. Oni se jako ljute što ja to dajem. A meni je žao te dece, posebno kad su deca u pitanju. To su skupe stvari. I nema svaki roditelj stopedeset eura da obuče dete ovako. Za godinu dana ta odeća neće pasat. I onda ako nemate ruke koje će to popraviti (...) produžiti, bilo što uradit, niste uradili ništa. (Marija Kaplar)

Nošnja u budućnosti?

Prilikom razgovora s kazivačima dotakli smo se pitanja što će s nošnjom biti nakon njihove smrti, tj. nakon što o njoj više nitko neće brinuti. Otvaranje tog pitanja pokazalo je paradoks koji s jedne strane ima gomilanje nošnji, a s druge strane ravnodušnost što će s tom nošnjom biti kasnije. Naime, većina mojih kazivača i dalje konstantno pribavlja nove dijelove nošnje, što kupnjom što prepravljanjem starijih dijelova nošnje. U taj hobi (kako ga jedna kazivačica naziva) oni godišnje ulažu prosječno oko sto eura s time da pojedine kazivačice potroše i znatno veće svote. Te nošnje se sve rjeđe nose. Čak sada starije žene nose onu odjeću koju se prije nosile mlađe:

... prije nisu bile u sedamdeset godina tako opravite kao mi sad. Jer su imale svoju dicu i onda su dica to nosila, a sad naša dica to ne nose pa nosimo mi, tako to ide. (Eva Pašić)

Žene pokušavaju nositi svu nošnju koju imaju. Redaju različite pregače, marame i druge stvari, svaku nedjelju obuku drugu i onda ispočetka. No, na pitanje što misle što će kasnije biti s nošnjom, kazivačice su praktički odgovarale da ih nije briga što će biti. *Onda oni kad umru onda će ta dica tako pobacat* (Eva Pašić). Odgovori su se kretali od toga da ih nije briga, neka djeca rade s tim što žele, neka prodaju, neka bace, neka daju nekom drugom, do toga da će one možda same svoju nošnju prodati jer su im potrebni novci ili zato jer o nošnji više ne mogu brinuti. Izražava se žalost što se ne zna hoće li ta nošnja ostati i dalje u nasljedstvu njihove obitelji, ali na to kazivači jednostavno ne mogu utjecati. Oni ne mogu nikoga prisiliti da se brine o tolikoj količini nošnji. Jedina nada koja im ostaje jest da će možda njihova djeca zavoljeti tu nošnju isto koliko i oni te da će oni preuzeti brigu o obiteljskoj nošnji. *Eto tu je Milica* (unuka). *Možda će ona volit* (Marica Lerić). Jedina konstruktivna ideja koju su izrekli neki aktivniji pojedinci u lokalnoj zajednici jest da se osnuje zavičajni muzej u koji bi žene, koje svoju nošnju nemaju kome ostaviti, mogle donirati svoje

ruho. Na taj će način nošnja ostati u Monoštoru, što je većini kazivača jako bitno. No, potrebno je razmotriti način na koji bi se ideja mogla provesti u djelo.

Kazivačica Tamara Lerić podrijetlom je iz Monoštora te je kao djevojka imala vlastite primjerke djevojačke nošnje. Udala se u Breg te je tada od svoje svekrve naslijedila berešku nošnju. Svoju djevojačku nošnju više nije mogla nositi jer je bila udana žena te je, pošto je shvatila da će ona i njena tek rođena kćer imati berešku nošnju, monoštorsku prodala Posudionici i radionici narodnih nošnji iz Zagreba.

Ranije spomenuti Josip Forjan, vlasnik Posudionice i radionice, dosta je istraživao nošnju ovih lokaliteta i surađivao s lokalnim stanovništvom, te se među istim često spominje. Prilikom prvog posjeta terenu, kazivačica Anita Đipanov je na moje pitanje bi li prodala nošnju njemu, odgovorila da ne bi jer bi se ona pogrešno iskoristila, no prilikom drugog odlaska na teren, odgovorila je drugačije. Opcija prodaje Posudionici i radionici činila joj se kao dobra ideja da se njena nošnja iskoristi, ukoliko je nitko neće željeti naslijediti.

Zaključak

Istraživanje koje sam provela potvrdilo je da se danas nošnja na tim lokalitetima i dalje znatno koristi (u Monoštoru više nego u Bregu). Stanje koje sam sama uvidjela na terenu potvrdilo je kazivanja koja sam dobila, dakle nošnja i dalje predstavlja najsvečaniju odjeću i nosi se u najsvečanijim prigodama kao što su seoske proslave, veliki crkveni blagdani, svatovi itd. Nošnja se oblači jer se žene vole u nju spremiti

Sl. 4. Katica Šeremešić izvlači dio svojih vunjenih pregača; nebrojeni dijelovi nošnje koje posjeduje zauzimaju većinu prostora u njejoj kući. Snimila Lucija Halužan 2014. godine.

i vole je nositi. Ipak, ljubav nije ono što definira redovito oblačenje narodne nošnje jer je potrebno da stanovništvo lokaliteta ima konvenciju oblačenja nošnje; npr. u Monoštoru takva konvencija postoji te se tamo žene slobodno oblače u nošnju, dok u Bregu nije praksa oblačiti nošnju na nedjeljnu misu te u toj sredini nije moguće jednostavno istupiti i obući nošnju.

Žene svoju nošnju izrazito vole i cijene te je neće lako dati drugome. Ukoliko netko nema svoju nošnju, teško će pronaći nekoga tko bi mu mogao posuditi nošnju jer se smatra da onaj tko nema svoju nošnju, neće znati cijeniti niti tuđu. Ta je nošnja obiteljsko naslijeđe te se čuva, skuplja i nosi u najsvetijim prilikama. Zanimljivo je ipak što kazivačice koje i dalje strastveno skupljaju nošnju ne znaju što će s njom biti kasnije. To je nešto na što ne mogu utjecati. Zasadu jedini način da se nošnja sačuva jest da mlađa generacija preuzme brigu o nošnjama te se većina njihovih kazivača nada kako će vremenom i njihova djeca zavoljeti tu nošnju. U svakom slučaju, sadašnje stanje zavidno je jer u Monoštoru i Bregu i dalje postoji velik broj žena koje o nošnji znaju pravilno brinuti i pravilno je obući.

Zaintrigirao me paradoks koji sam susrela na lokalitetima vezan uz strastveno prikupljanje što većeg broja nošnji. Naime, određene kazivačice skupljaju i dalje nošnju s raznih strana iako već imaju velik broj spremljenih dijelova (Slika 4.). Ono što je također zanimljivo jest da ne mogu biti sigurne u budućnost svoje nošnje.

Ono što je još važnije, na tom području nalazi se ogroman broj primjeraka izvrsno sačuvanih nošnji koje ne leže u nekoj škrinji, već se aktivno koriste i izrazito cijene.

Popis kazivača (po lokalitetima):

Bereg:

Manda Gromilović, dj. Kovač, r. 1939., udana u Sombor.

Marica Lerić „Lerićevi“, dj. Mrvičin „Mrvičini“, r. 1940.

Tamara Lerić „Lerićevi“, dj. Pejak „Pekovi“, r. 1972. u Kuvajtu, živjela u Monoštoru, udana u Bregu.

Đula Srimac „Paradžina“, dj. Daražac „Drezgini“, r. 1939.

Monoštor:

Anita Đipanov „Kockareva“, r. 1987. u Somboru

Josip Đipanov „Brdar“ r. 1953.

Marija Kaplar „Kaplarka“, dj. Patarić „Patkova“, r. 1948.

Marija Kovač „Kolučeva“, dj. Turkalj „Štrikina“, r. 1939.

Eva Pašić „Drckova“, dj. Zetović „Agičina“, r. 1947.

Stana Periškić „Kobina“, dj. Brdar „Brdareva“ r. 1930.

Katica Šeremešić „Škogrina“, dj. Forgić „Adoševa“, r. 1942.

Marija Šeremešić „Škogrina“, dj. Kovač „Trumina“, r. 1948. u Somboru, porijeklom iz Monoštora živi u Somboru, udana za Monoštorca.

Željko Šeremešić „Škogra“, r. 1964.

Literatura:

- Čapo Žmegač, Jasna. 1997. Objektivni i subjektivni čimbenici identifikacije sa zajednicom. *Etnološka tribina* 20: 69-82.
- Forjan, Josip. 2007. Tradicijsko odijevanje Hrvata Šokaca u Bačkoj. U: Zdenka Lechner i Martin Grgurovac (ur.). *Šokadija i Šokci 2: Život i običaji*. Vinkovci: SN „Privlačica“, 480-495.
- Klaić, Bratoljub. Autentičnost. U: *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod MH. 123.
- Sekulić, Ante. 1991. Bački Hrvati: narodni život i običaji. *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, 52: 269-291.
- Tadijan, Zvonko. 2011. *Šokačke narodne nošnje u Bačkoj*. Sonta: Kulturno-prosvjetna zajednica Hrvata „Šokadija“ Sonta.

*Summary**Modern use of traditional folk costumes in Monoštor and Bereg*

In this work the author depicted the manner and causes of wearing the traditional costumes in two localities in Bačka inhabited by Šokci. The author asked how long certain traditional costume was in family legacy as well as when and how it was used. She also indicates the reasons the traditional costumes are still being worn today and some speculations about their usage in the future. The difference in appearance and usage of the costume between the two localities is shown in the work as well as the importance of the traditional costume as ethno cultural identity marker of Šokci in Bačka.

Keywords: folk costume, Šokci, Monoštor, Bereg.